

L A T V I E Š U   T A U T I S K Ā . M A N T O J U M A
P R O G R A M M A

PĀRSKATS

PAR ZINĀTNISKI PĒTNIECISKO DARBU (IZSTRĀDNI)

Latviešu tautiskā mantojuma mācības satura

izstrāde vispārizglītojošām skolām

(projekta (izstrādnes) nosaukums)

Izpildītājs

LNNK un Latvijas Dievturu Sadraudze

(organizācijas, struktūrvienības nosaukums)

Projekta vadītājs

Janīna Kursīte, ZA Literatūras, folklo-

ras un mākslas institūts, filologijas habilitēta doktore

(vārds, uzvārds, amats, zinātniskais grāds)

Murka

(paraksts)

Organizācijas (izpildītāja)
vadītājs (vadītāja vietnieks)

/ J. Briķmanis /

Organizācijas zīmogs

APSTIPRINU

Valsts institucijas (pasūtītāja)

vadītājs (valsts sekretārs)

Organizācijas zīmogs

19.5.1961.

Programmas izstrādes darba grupa:

vadītāja: Janīna Kursīte - filol.zin.hab.dokt.
1.-4.kl. Ingūna Žogota - skolotāja, Koknese
Dace Dravīņa - skolotāja, Koknese
5.-12.kl. Sandra Bērziņa - skolotāja, Ķegums
Jānis Siliņš - Latvijas Radioraidījumu
vadītājs

Pateicamies visiem, par ieteikumiem un papildinājumiem,
sevišķi: Veltai Strazdiņai (Ķekava), Aldonai Gudrītei (Mārciena),
Vinetai Lambertei (Mārciena), Uldim Liniņam (Mārciena), Dacei
Krastenbergai (Veselava), Līgai Dziedātājai un Vilnim Boža
(Ikšķile).

Pateicamies visiem, kas ar agrāk darīto veicināja
tautiskā mantojuma mācības izveidi.

Tautiskā mantojuma vērtības tiek izzinātas arī latviešu literatūras stundās, bet šai tematikai atvēlēto stundu skaits ir nepietiekošs, lai folklora tiktu izzināta pilnvērtīgā apjomā. Tikai kā atsevišķs priekšmets tassniedz iespēju pilnā apjomā un sistemātiski apgūt tautas garīgo vērtību krājumu.

Tautiskajā mantojumā tautasdziešesa ir tīrākais nacionālo garīgo vērtību avots, tāpēc tā liekama tautiskā mantojuma mācības pamatā, tā izsargājoties no apzinātas piesārpošanas ar svešiem pienezumiem. Taču mācību kursā neiztikt arī bez ticējumiem, parunām un sakāmvārdiem, pasakām un teikām. Šajos folkloras žanros tāpat saglabājušās vērtīgas pagātnes liecības.

Programma sinteze iepriekšējo balto stundu, folkloras, latviskās dzīvesziņas un tautiskā mantojuma mācību pieredzi, pamatā liekot satura izkārtojumu atkarībā no latviskās gadskārtas gaitas, kas ir nemainīgs un drošs ielogs tautas dzīvei.

Atbilstoši gadskārtas laikam un notikumiem ir piemēroti mītoloģiskie un religiskie temati, tikumisko vērtību un tautisko godu būtības izzināšana, tādējādi pirmajās četrās klasēs iepazīstot pamatvērtību izpausmes cilvēka, gimenes, mājas un pasaules lokos. Nākamajās klasēs folkloras apguve tiek padziļināta un paplašināta.

Senatnē, kā var spriest no folkloras avotu liecībām, bērni apguva pamatvērtību sistēmu ne mehāniski to iegaumējot, bet pirmām un galvenām kārtām darbībā. Arī šī programma veidota līdzīgi. Tautiskā mantojuma vērtības apgūstamas dejojot, dziedot, ejot rotaļās, stāstot pasakas u.tml, Ieteicams rīkot zīmējumu, rotājumu un ražas izstādes un sacensības, nevairioties arī no mūsdienīgām iespējām - izmantojot datorus latvju raksta kārtošanā u.c.

Katru klasi beidzot, veicams kāds lielāks kopdarbs - plašākas tematiskas pārrunas, koncerts jeb uzvedums, piedališanās tautisko kopu sarīkojumos (festivālos) Rīgā un novados, skolēnu vasaras noometnēs, lielākajām klasēm-piedališanās arheologiskajos izrakumos, dažāda veida ieskaites darbi (patstāvīgi apcerējumi par tautasdziešumu, pasaku u.c., folkloras žanru īpatnībām utml.).

Tematu saturiskais un formālais izkārtojums ļauj skolotājiem radoši to papildināt un variēt , atkarībā no individuālajām interesēm un iespējām. Šī mācību programma ir tikai viens no iespējamiem veidiem - paraugiem, kā izzināt gan senos religiskos, ētiskos un estētiskos priekšstatus, gan kā sasaistīt tos ar mūsdienu priekšstatiem. Jebkurš temats (piemēram, ētisko kritēriju un ar tiem saistīto terminu - gods, ciena, čaklums u.c.) atkarībā no skolotāja priekšzināšanām un speciālās literatūras pieejamības var tikt apskatīts gan atsevišķo jēdzienu vēsturiiskajā attīstībā, gan kā statiska, nobeigta vienība.

PROGRAMMA 1.-4.klāssi

1.klāss

Mēnesis, temats	Temata saturs	Dziesmas, dəjas, rotājas, spēles un zīmes
1	2	3
SEPTEMBRIS	NO VASARAS UZ RUDENI	
Vasara	Vasaras mānās atmiņās Vasaras vidiņois - Jāpi	Veinags. Ozols. "Ozolīti, zemzarīti". Aplis, kustība uz vidu un āru. Gājiens solis uz priekšu un atpakaļ. ○ - Sauli. "Saulīt mēna krustavāte". ○ - dārzīgi. Kustība pa saulei un aiz saules. Saules pamatzīmes - ○, ◇
Rudens	Rudens dārzā un mežā	Rudens skapas. Ari es "u-ū!"

1	Mīkeli - Apjumības Mīkeli gatavošanās svinībām, apseviķumu kartīšu gatavošana, zīmējumu un rudens ražas izstādes	Rudens krāsas - tīt krāseinus dzīparus ap papes sloksnīti. Rudens mēles mežgi - Rudu, rudu rudenīti. Rotāļa - agrāk tautisks rotāļa; tagad - rotājums (no dabas materiāliem), rotāļieta (izstāde), rotāļa (Apjumību svinībām). Rotāļa "Kartupelis".
2	DIEVAINES - VĒLU LAIKS Vēlu laiks	Klusais laiks. Mani senči.
3	OKTOBRIS	Vecvec...tēva un vec... mātes gudrais padoms Dieva padoms. Pupu raksti.
		Dainas par vecu ļaužu padomu. Dainas par Dieva padomu.

Mārtiņš brauc ziemas ceļu
Vienkāršu masku gatavošana Mārtiņiem.
Stāstiņums par latviešu maskām.

MĀRTIŅI

NOVEMBRS

MĀRTIŅI.

Mārtiņbērni. Dīndēšana,
ribēšana

VAKAREŠANA.

Leklausies rībināšanā, sevi (sirds
puksti, kāju pīesitiem, plaukstu saisi-
šana - es skanu).

Ritns dabā - rīts, vakars. "Labrītip
rītiņā." -

Gada laiki - sakārtotība.

DECEMBRS

ZIEMASSVĒTKI

Vakarešanas laiks.
Latviešu darbi agrāk un
tagad

NO MĀRTINITEM LĪDZ ZIEMASSVĒTKIEM

ZIEMASSVĒTKI

Svētki un ikdiena.
Ziemassvētku gaidīšana
(viss sakārtotāna ar sevi
un sevi), svinēšana (prieks
un priecināšana) un pavadīša-
ni

"Rakstā laidu sprigulīti". Ritns - raksts
Divdālie ritni (trohājs) ~~un~~ ~~un~~
Pīnītes sūšana no 2 dzīpariem.
Dzīvot-darit. To dēri būtu nodziņvāju.

Dejas neikdienišķums. Labklājība-labā
stāje. Uzlūdz dejot. Svinīgs gājiens solis,
vieglas tecīgas solis.

"Sītītem cepu kukulišu".
Mēles mežgīs - snīga sniegi snie gano,
celu dara daramo.

Rotājumi un maskas

Kartupelis, smilges. Saulītes - kustība,
gaisa strāvā.

JANVĀRIS

Zieme
Kur ziemas viducis?
Ziemas miegs, sniegs un miegs.
Pēdēs sniegā
Kas kur ziemā mīt?

NO ZIEMASSVĒTKIEM UZ METĒNIEM

Miegs, viers. Nomodā, es darbojos:
Mēles mežgīs - strebu atipru pupu putru,
tadtu būsi stiprs.
"Div-bajāri lielījās". Sniega skāpa,
krāss.
Tīt baltu dzīparu.
Liču loču. Likušu dejas, pēdu raksts.
Lepass, zāķe vilka pēdas. Rotāls - Lepass
aste, sī sesku.

FEbruĀRIS

Metenis kūlego - laiks mainīgs.
Vizināšanās.
Spēles un spēkošanās - (ziema ar
pavasarī)

METĒNI. FEINU DIENA

Kūleņojam, pikojamies. Klausīmies, kas
skan, skatāmies augšup. Tīnai debesīs
krāss - dienā un naktī.
Maskas - krekli. Mēles mežgīs - Spoki
skopi spokojas.
Saimnieces dancis - skāpu rīks "eglīte",
Griežamies pa vienai kā tik.

LIELĀ DIENA. SAULES GAIDĪŠANA.

Lielā diena.
Pavasara atnākšana.
Dienas uzvara pār nakti
Rotājuu gatevošana
Sa-skāpa ar dabu

MARTS

Skāpu un krāsu izmaiņas dabā.
Tīnai dzīparus sarkans - lažda s zieds,
pūpols, alkšķa zieds.
"Spīdēja sūlīte upītes malā".
Plaukstu siāns, "Sītan plaukstīpas,
skeldas mušīpu". Triessolis. ~~██████████~~
Trīskrāsu pīnīte, divu krāsu trīsdzīparu
pīnīte. Trīsdalīgie ritmi(daktili)

APRĪLIS

Putni pavasarī.
Kāda kuram dziesma.
Putnu māte, mēsa māte,
krūmu māte.
Dainas par putniem.
Pavasara darbi agrāk un
tagad.

SULU UN PUTNU MĒNESIS

Putnu balss pava sari "u-ū!"
Skapas un krāsas. Tīt dzīparus, ko kārt
saskatījis. Skenīgi skaņentīpi. Staļules
naukt. Niedru spīdzošas.

Putnu balss. Mēles mežis. Spēle - kas
lido. Rotaļas - "Parād' man belodīt",
"Zilīte, ūubits" - te arī darbs. Dziesma
"Či, či, či, putniņi".

MAIJS

Vesaras sākums.
Kas ārā plavā?

Ūsiņi

Vesaras sākuma darbi

ŪSIŅI. MĀTES DIENA. JĀJU IELĪGOŠANA

Gan, gan zirdziņus

Spēlēšanās ar zēlo - tīt zālus dzīparus
Mēles mežis - zviegtin zviedza zviedru
zirgi. Zvirgzdu pītes zīmēlos
Dziesma - "Es redzēju brīnumīgus".

Mans dārziņš. - grābeklītis raksta
zīrnīši joslā

Māte - saule.

"Man māmiņa tā sulkēja". "No salnīties
lazda zied".

Vesara

Kāda būs šī vasara?

Nāc nākotna, Jāgu diena

Jāja bērni - laba vēlētāji.

Deja "Šurp, Jāja bērni".

SEPTEMBRISNO VASARAS UZ RUDENI2.klase

Vasaras

Kāda biji jāpu diena?

Atkārtojam - saule, vainags, dārzīps,
vainaga deja, roku satvēriens, "grozinš",
divi apli.

Leba vēlēšana - "Aust gaismiņa, lēc
saulīte".

Dievpalīga došana.

Gadsak ārta

Laika skaitīšana.

Kalendārs.

No svētkiem līdz svētkiem

Miķeli-Appjumības

Vasaras devums. Jumis.

Dažādas labības.

Rudens darbi agrāk un
tagad

Rudens josta - zali, brūni kastēpli.
Kūlēju dziesma.

Pašdarinājumu izstāde. Vārpu, vēlo zieudu
(āboliņi), salau gredzeni, to virkne. ~~12.12.12~~

Virknes rotaļa "Nu uz māju". Aptit raiju
josliju ar dzīperiem.

DIEVAINES - VĒJU LAIKS

Vēju laiks

Krēslas stunda.

Vēlis - atmiņu tēls.

OKTOBRIS

Latvju raksti

Garā pupa.

Pupu raksti.

Daines par Dievu.

Dziesma "Es iesēju cūku pupu".

NOVEMBRIS

Mārtini

Masku darināšana

"Kur tu tecī gailīti manu" - gājiena
uz priekšu un atpakaļ, griešanās.
Gailis - lēpna dejošana. Vista, cāli.
"Gailītis un vistipā".

Vakarēšana

No vilnēs līdz dzījai.

Zēļu raksti. Vērpjēmēais ra-
tiņš, dzirkles u.c. darba
rīki.

Rotājas par aitu un vilku.

Pēta jeb mežgota jostīga no vairākiem
pavedieniem. Zēni piņ groķus.

Darba prieks, čaklums un
dziedāšana

Tikums

DECEMBRIS

NO MARTINIEM LĪDZ ZIEMASSVĒTKIEM

Ziemassvētki

Gaisma un tumsa.

Rotājumi un maskas.

Kūka vakars, Cienastas.

Spēle "Diens un nachts". Tumšās un gaišās rūtiņas - brīvi un dažādi rakstā sekārtotas.

Rotājas ar īveršanu - "Neguli, saulīte", "Vilks un kazas".

Lāča atdarināšana - sāpu solis, šūpošanas, lēni palečieni. Ķekatas - slota u.c. Puzuri, vērtās salmu vienās - kā tie "dejo".

"Nāc, māsiņa ciemoties". Veidotās piparkūkas 2 un 3 "desīpu" pīnīte, zalktis ugunkrusts

JANVĀRIS

Gadskārta

Debesu sēta gada ritumā
"Saulē, mēness, sietipš,
Auseklis.

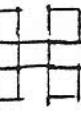
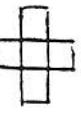
Latvju sēta gada ritumā.
Mājoklis agrāk un tagad.
Ziemas darbi. Rīja - kulsas.
Raksts - zīmju izkārtosana

NO ZIEMASSVĒTKIEM UZ METENIEM

Sietipš laika skaitīšanā, spēlēs, skāpu rīks.

Dziesmas par saules meitām, Auseklī.
Dziesmas par kulkšanu. Deja ar sprigulīem.

Atkārtojam 2- un 3-dalīgus ritmus.
Ritmās - raksts, sekārtotība.

Mazās sudmalīpas.

1 2 3

FEbruĀRIS

Metēpi

Metēpa ciemi un gārdumi

METEYTI. PELNU DIENA

Vizināšanās - es tālāk.

Spēles ar plaukstām, pīrestiem - cepu,
cepu, viru viru.

Braucēju dziesmas. Kumelš, de jas soli -
rīkšiem, lēkšiem, aulēkšiem. Deju satvē-
riens - sajūgšanās.
Lielīšanās, spēkošanās. Viens pret vienu,
grups pret grupu.

Dažādu vīlu šūšana. "Skroders sēž uz
eķas".
"Šuj, māmīga, man krekliņu".

GAIĐIŠANA

LIELĀ DIENA.

SAULES

MARTIS

Pavasara pāzīmes.

Koks - no sēklas līdz
celmam, no salnēm līdz
zariem.

Lieldienas
saule - rips - ola.
Saules koks.

Ledus - ūdens. Rotāja "Strautiņš".

"Ej projām, ledutīp".

□□□□□

Lieldienu svīnēšana. Olu krāsošana,
olu spēles, ripošanās. Rotājumu gatavo-
šana - putns. No vienkārša uz sarežģito.

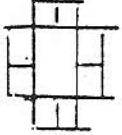
APRILIS

2

SULU UN PUTNU MĒNESSIS

Putni
 Sēta: pagalms, aka,
 celipi, dārzs
 Kāds putns, tāda dziesma
 Par dziedāšanu.

Sakārtotība, saderība, tirība.
 "Caur sidraba birzi gāju".
 Svilpīte. "Putniņu sist" u.c. spēles
 Labāk dziedu, nekā runāju niekus.
 Kur glabājas dziesma?

MAIJS

3

USINI. MĀTES DIENA. UZ MĀRAS DIENU

Ūsiņi

Ganu spēles.

Spriegana, -atsperīga dejošana: āzis,
 kazač kaziņi, jēri. Dejot tupus.
 "Pieci gadi ganos gāju".

Par tēvu un māti.
 Uz saulgriežiem.
Māizes diena

Jāpu tēvs, Jāpu māte. Apļīgošana, veltīšana,
 "Jāpu nakti līgot gāju". Ugunskirts, punde le.
 Māras izpausmes – daudzās Mātes.

3

2

1

3. klase

SEPTEMBRIS

NO VASARAS UZ EUDENI

Vasaras

Par saulgriežiem.

Par Māras dienu.

Māras krusts. Māras zīmes.

Mīkeli-Apjumības

Jumja ķeršana. Jumja saime,
zīme, Mīkeltirgus.

DIEVAINES – VEĻU LAIKS

Vēlu laiks

Velis – atminu tēla

Es laika ritumā.

Puika, puisis, vīrs.

Meitenē, meita, sievē, wāte.

Paaudzes.

OKTOBRS

Cilvēka mūžas

Par mūža wāju.

Mūža ritums. Bērns – sirmgalvis. Pirts.
 Šūpulis – zārks. Pelīte velk miegu,
 rauga mūža māju. Zeme Māte – Vēlu māte.

Zīmēsim. Kepu zīmes.
 Kepu zīmes.

Atcenēties, izrunāt, izdejot nepagūto,
gribēto.

Vākt rotājumiem noderīgus augus. Divvārpas
Kur brauksi et sīki putni - >>> >>

Rudens jostas. X X X X X
Veidot ritmu laukumā. F L T J

Vīrs, ozols. Sieva – liepa.
Raduraksti. Dzintas un dzīvošanas koki

NOVEMBRIS

Mārtiņi

Mielast s. Maskas.

MĀRTINI. VAKARĒŠANA

"Saskaldīju jodam galvu". Ieroči,
rotājums, kāra kumelš.

Masku īpatnības, izgatavoša.

Dāzādas josliņas. Sacerēt.

DECEMBRIS

Par gudrību un darba
tikumu

Dziesma "Iesim brāļi vienu cēlu".

JANVĀRIS

Ziemassvētki

NO MĀRTINIEM LĪDZ ZIEMASSVĒTKIEM

Ziema

un naktis

Zvaiķi raksti

Puzuri

Bluķa vākars. Uguns

Piparkūkas - saule, mēness, zvaigznēs
Ausēklītis - puzuris
Saulītes
Maskas - nāve, dzērve, vilks un kaza.

Vakarēšana

NO ZIEMASSVĒTKIEM UZ METĒNIEM

Ziema

krāses.

Skalu dānci. "Pinu vīzes, viju jauklas".
"Zābaku zīga", "Andžipš" (čibas, čabas
viens tev ir)

Vakarēšana

Pudšu un meitu rokdarbi.

Apavi agrāk un tāgad.

Ziemes klusums.

Apavu un smaga dejošana. Solis no pēdas,
pirkstgalē.

Sacerēt - salikt jossliņu un laukumu rāstus,

Cīmdu raksti.

Nosaukumi. Izdejot "Oūka drīkōs"

1

2

3

FEbruĀRIS

Metēpi.

Metenis met.

METENI. PELNU DIENA

"Govis ziemu spēduši", "Rāgi",
 "Āzīti, bucīti", "Melnī vērši",
 "No kājīnīga nolaidos".

Darbības auglības veicināšanai.
 Raganu raksti no pupām.

Pelnu maišs.

LIELĀ DIENA. SAULES GAIĐIŠANA ~

Spēkošanās - mugura pret muguru.

MARTS

Lieldiena

Šūpoles-prieks

Šūpoļu maksas.

Saules koks.

Gaviju dziesmas.

Spēles pie ūpolēm.

Kuplini.

APRĪLIS

Pavasaris

Sulas tek. Ūdeņi tek.

Novada upju nosaukumi.

Avots.

SULU UN PUTNU MĒNESSIS

Ūdeņu dziesmas. Izstai gā savu upi.

"Kakīts kurmi dancināja". Rotāja "Krupis".

Pumpuru gudrības - laika
 zīmes, vērojumi.

Pavasara darbi. Talkas.

Mēslu talka. "Mani brāļi sūdus ved".
 Talku balsis. "Tāds godīgi sūdiqan".

1	2	3
MAIJS	ŪSINI. MĀTES DIENA. UZ LAIDENI	ŪSIPĀ dziesmas
Ūsipi	Ganam zirgus. Jumta zirgi. Māmīņai svētki. Par labumu un rātnumu.	Jāpu dziesmas. Rotaja "Jānīts sēž ozola"
Uz Jāpiem	Jāpu zāles. Pušķosana.	Deja "Visu gādu nedancoju, Jāpu nakti
Uz Laideni	Trīs Laimes	padancoju".

SEPTEMBRIS

Vasara

No Jāpiem.

No Lai denes.

Laimes zīme.

Mīkeli-Apjumības

Jumja klaips. Maize.
Auglība, svētība.

NO VASARAS UZ RUDENTI

4. klase

Velju laiks

Cīlvelķe mūžs

OKTOBRIS

Mārtiņš

NOVEMBRIS

Mārtiņi

Vakarēšana

Kamols

Velis - atmiņu tēls.

Velju mielaists.

DIEVAINES-VELJU LAIKS

Velis - atmiņu tēls.

Velju mielaists.

Rotājs "Rupjmaizkukuls"

Auglība, svētība.

DZIESMAS

Cīlvelķe mūžs

Dzimtas koks.

Bedību godi.

MĀRTIŅI. VAKAREŠANA

Karavīru aizstāvīs

Mēness zīmes. Karavīru dziesmas, dejas.
Skalli, braši, lēcieni, pīsitioni.

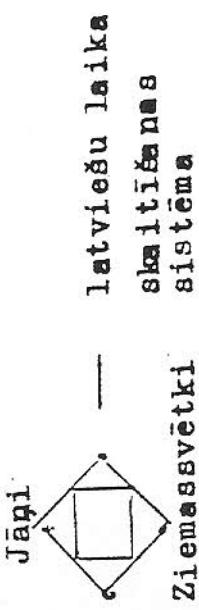
Prievīšu aušana, lietošana.

Ar veltnīti, lokā. "Prievītiņam
liels godīgīs"

3

2

1

DECEMBRIS**Ziemassvētki****Mitoloģija****NO MĀRTINIEM LĪDZ ZIEMASSVĒTKIEM****"Visu nakti sveces dega"****Četri brāļi Ziemassvētki****Dieva dēli – teiksmu tēli****Dievestība****Dievs – debesu gaisma****Dievs – vissa leidējs****Saules ceļš****Ziemassvētki kristīgā religijā****JANVĀRIS****Telpa****Pasaules kalns.****NO ZIEMASSVĒTKIEM UZ METENĀTIEM****Teiksmainais pasaules kalns.**
Kalns dzimtajā novadā. Pilskalni,
svētkalni.**Pasaules koks.****Vakarēšana****Ritns darbā un svētkos. Diet gribēšana**
un patika.**"Aušana, stelles****un pātika.**
Jostu aušana ar galddipiņiem un stellēs.
Raksti karošu kātos – grebtī, dēdzināti.

FEBRUĀRIS

Meteņi

METEŅI. PELNU DIENA.

Metenis-Vāstlāvis

Seno gadsakātu svinību iezīmes
citu tautu kultūrā.

VAKARĒŠANA

Mezglu raksti. Mezglošana.
Tikla siešana
Aušanas gudrības

JŪRĀS MĀTE. JŪRĀS DZIESMAS.

"AUDĒJS UN ATSPOLE"

Danču vedējs. Virkne, līnija, ~~gātve~~,
cilpas (mezgli)

MARTS

LIELĀ DIENA. SAULES GAIDIŠANA

LĪDZSVARS UN SASKĀPA.

Diens un naktis vienā garumā.

LIELDIENA

Saules koks

APDEJOŠANA, SATVĒRIENI, APTVĒRIENI.

Dzīsim putnus. Dziesmas.

Ola, putni.

Vill sines raksti
Pūrs. Pūre lāde.

Ko liek lādē. Rotājumi uz
lādes, skapja.

KOPĒT VILLAINES RAKSTU

3

METEŅI. PELNU DIENA.

JŪRĀS MĀTE. JŪRĀS DZIESMAS.

Līdzsvars dejā - griežoties pā vienam
un pāri.

Žīgāšana - turp, atpakaļ.
Saskanīga dejošana pāri, četrātā.

Apdejošana, satvērieni, aptvērieni.

Dzīsim putnus. Dziesmas.

KOPĒT VILLAINES RAKSTU

1   2   3

APRĪLIS

Godī

Pirmie godī - krustabas

Galvenie godī - vedības

Tikums

Par godū un tikumu.

SULU UN PUTNU MĒNESSIS

Krustabu dziesmas.

Vedību dziesmas.

MĀJS

Ūsiņi

ŪSIŅI. MĀTES DIENA. UZ JĒKABIEM

Puišu dejas, meitu dejas

Piegulnieku dziesmas.

Uguns dziesmas.

Mātes diena.
Uguns gudrības

"Lielais Jānis kalniņā".

Uz Jēkabiem. Rudenājiem.

Dancis "Rupjmaize".
Pirmā meize

Galdā dziesma.

PROGRAMMA 5.-9.KLASEI

5.klase

Mēnesis, temats	Temata saturs	Zināšanas, prasmes, iemīgas
1	2	3
SEPTEMBRIS	NO VASARAS UZ RUDENI	
Tautiskais mantojums	Tautiskā mantojuma bagātība un daudzpusība. Pasakas,-teikas-tautasdziesmas -mīklas-sakāmvārdi un parunas -tiesējumi. To īpatnības. Se- nās paražas.	Apjaust apgūstamo zināšanu plāšumu.
		Zināt Mīkelu nozīmi, raksturi- gākās darbības. Kūliņa sieša- na, dabas materiālu izmantoša- na telpas rotāšanā.
		Mīkeli-Apjuņības Gatavošanās svinībām. Svinību satura apskats.

DIEVAINES - VĒJU LAIKS

Vēju laiks

Šī Saulē, viņa Saulē, velis.
Vēju sagaidīšana un prom
raidišana, vēju laikam beidzo-
ties.

OKTOBRIS

Cilvēka mūžs

Dvēsele, augums, velis
Radības, pirtīzas
Krustabas

Izskaidrot Māras dāību bedībās
(Ķermenis, velis, dvēsele),
mūža divējādību.
Prast pamatot ar dainām.

Izskaidrot Māras dāību bedībās
un radībās. Saskaņāt seno un
mūsdienu bērniņas godu atšķiri-
bu.

Iemācīties senos rādinielu
noseaukumus.
Zināt līdz Mārtiņiem veicamos
darbus.
Laika vērojumi.

MĀRTINI. VAKAREŠĀNA.

Mārtiņi

Gatavošanās svinībām.
Mīļamotis, mīlestīs.

Raksturīgāko dainu un dziešmu
iemācīšanās.
Zināt masku simbolisko nozīmi,
daudzveidību.

3

2

1

Vakarēšana un
jauztikumi
Amati. Vērpšana, ausšana.
Linu pārstrāde.

Saderība – naids.
Mīlestība – bērdzība.
Māte un pamāte. Bāreņu dziesmas.

DECEMBRS

ZIEMASSVĒTKI

Izskaidrot, kāpēc Ziemassvētki ir
viennīgie svētki gadskārtā.
Saskatīt atšķirību starp latvis-
kajiem un kristīgajiem ziemassvēt-
kiem.
Izskaidrot Dieva Jēdžienu.
Atcerēties svārīgākās svētku norises
Prast izgatavot puzuru.

UZ ZIEMASSVĒTEKIEM

Ziemas Saulgrieži. Svēt ku-
satus. Ieskats.
Dievs – Gaisma, Velns – Tumsa,
Dieva un Velna jēdziens šodien
Gatavošanās svinībām

Prievīšu ausšana.
Sveču lietšana.

Apjaust kopīgi pārvaldītā vākārē-
šanas laika vērtību.

JANVĀRIS

Gadskārtā

Senais un šodienas kalendārs-
ieskats. Gada laiki.
Gāvaitē

UZ METENĀJIEM

Zināt gads iedaļījumu laikos un
gadskārtas svinīmo dienu laiku.
Prast to uzskatāmi uzzīmēt.

Kopīgais un atšķirīgais
Rotāja un spēle
Rotāja un rituāls

2

2

1

Metenis nāk
Senais seimnieciskais gads.
Svarīgākie darbi sētā
sākumu.

FEBRUĀRIS
Metēpi
Senais seimnieciskais gads.
Svarīgākie darbi sētā
sākumu.

MĒRS

Izskaidrot, kāpēc Metenis
nozīmē jauna seimnieciska gada
sākumu.

METENI. FELNU DIENA

Gaidīšana, ciemos braukšana,
vakara norises
Metēpa dzīšana

Felnu diena

Pelnu diens senejā laikā
skaitīšanā, tās nozīmē,
saturis

Tēlotāj raksts

Dažādi rakstu nosaukšanas
vēginājumi. Pētījumi par
latviešu rakstu.

MARTS

Vide

LIELDIENA. SAULES GAIĐIŠANA

Priekšnoteikums sekunīgai garīgai
attīstībai.

Apģērbs

Villaines-sagšas u.c.

Saskatīt būtiskas atšķirības
novadu tautas tērpos. Zināt
galvenās tautas tērpas un stāv-
daļas.

Lieldiena
Gaismas uzvara.
Pavasara saulgrieži.
Svētku norises. Ieskats

APRILIS**Apkārtnes mācība**

Senokultūras, tradicionālās un
mūsdienu kultūras savijums
dzīmējā novadā

Ūsiņi

Ūsiņš nāk. Vasseras laiks.

MĀJS**Ūsiņi**

Ūsiņa aizgādība, piegūla,
sastība ar Gaismas atdzimšanu

ŪSIŅI . UZ JĀNIEM

Iemācīties dažādos zirgu nosauku-

kumus.

Iemācīties dainas par puiša un zirga-
draudzību, tuvību.

Jāpi - Saulgrieži.

Teiksmu tēli - Dievadēli
Jāņu norises. Ieskats.

Zināt svarīgākas norises.

Prast atšķirt pazīstamākas jāņu-
zāles.

Izdomāt dziesmas, lai aplīgotu
pazīstamus līgotājus.

6. klase

SEPTEMBRIS

Jāņu diena

NO VASARAS UZ RUDENI
 Pagājušo svinību apskatā
 un izvērtējums.

Mīkeli-Apjumības

Mīkeldienas dziesmas, parašas
 un ticējumi.

Jumis, tā rāvēšana, kēršana,
 pēmšana.
 Gatavošanās svinībām

Cilvēka mūzs
OKTOBRS

Vēlu mielasts.

DIEVAINES – VĒJU LAIKS

Cilvēka mūzs

OKTOBRS

Krustabes senāk un mūsdienās
 Vecāku un krustvečāku
 pienākumi

Dainas par vecākiem, pādomu.

Saskatīt atšķirību krustabu
 norisē senāk un mūsdienās
 Temācīties raksturīgās
 dainas.

1

NOVEMBRIS

Mārtiņi

Teiksmu tēls – Mārtiņš.
Pierādīt ar dainām, ka Mārtiņš
ir cilvēciskots teiksmu tēls.
Dieva dēļa jēdziens.
Saulesmeitu jēdziens.

MĀRTINI.

VAKAREŠANA

Mārtiņi

Masku gājienu sākums. (Orn)

Gatavosanās svinībām.

Vakarēšana
un
laužtikumi

Amati. Podniecība – virpa,
cepplis. Novadu atšķirības
keramiķu darbos.
Ekskursija uz tuvejo cepļi.
Devīgums – skopums;
Taisnīgums – etaisnība.

DECEMBRIKS

UZ ZIEMASSVĒTKIEM

Ziemassvētki

Svētku saturs – saņemējišana,
norises, izvadišana.
Telpu rotājumi. Maskas.
Gatavosanās svinībām

Sīki izpētīt svētku norisei.

Zināt, ar ko atšķiras Mārtiņš
un Ziemassvētku maskugājiens.
Prast izgatavot puzuri un citus
svētku rotājumus.

2

MĀRTINI.

VAKAREŠANA

Masku gājienu sākums. (Orn)

Gatavosanās svinība norisi.

Amati. Podniecība – virpa,
cepplis. Novadu atšķirības
keramiķu darbos.

Ekskursija uz tuvejo cepļi.
Devīgums – skopums;
Taisnīgums – etaisnība.

UZ ZIEMASSVĒTKIEM

Sīki izpētīt svētku norisei.

Zināt, ar ko atšķiras Mārtiņš
un Ziemassvētku maskugājiens.
Prast izgatavot puzuri un citus
svētku rotājumus.

3

1

JANVĀRIS

Gadskārtas

Latviešu svētki un svinības
diennes.

Latviešu senā laika skaitīšanas
sistēma

METONIS PĀRK

FEBRUĀRIS

Metēji

Metēja cilvēciskojums.

METENI. PEINU DIENA

Gatavošanās Metēja svinībām –
grieztavu ierīkošana

TĒLOTĀJRAKSTS

Dainām pielīdzināmie

R.Zariņa "Latvju raksti".

Trīs ievirzes rakstu lietošana:
pēc satura, lietošanas, veida,
formas

MARTS

Vide. Sēta

Kopīgais zemnieku sētas veido-
jumā novados.

Vidzemes, Latgales sētas

2

UZ METENIEM

Shēma un kalendārs.
Saskatīt senā kalendāra prie kā-
rocību – nemainīgumu.
Prast noteikt datumu pēc senā
kalendāra.

Patstāvīgs pētijums pēc
"Latvju rakstiem".

Rakstu zīmes izšūšana.

LIELDIENA. SAULES GAIĐIŠANA

Saskatīt kopīgās un atšķirīgās
īpatnības novadu sētās.
Ekskursija uz Brāvudabas muzeju.

30.

1

2

3

Apģērbs

Apģērbu sastāvdalēs.

Vainags un sievas auti
Vainags un sievas auti

Pamat pareizīni uzsiet sievus autu,
saskapot tautas tēras sastāvdalēs.
Izskaidrot valinaga simbolisko
nozīmi.

Lieldiens

Svētku norises. Gatavošanās –
šūpoļu kāršana, olu krāsošana
Lieldiens.

APRĪLIS

APKĀRTNES MĀCĪBA

Vietvārdi – laikmetē liecini īki.
Vietvārdu skaidrojumu versijas

APRĪLIS**Ūsiņi**

Viešpāris un seno īndiešu dievības.

Izzināt savu apvīda vietvārdus un
to skaidrojumu.

Ūsiņi

Mācīties izskaidrot vārdus, tos
salīdzinot valrakās valodās.

MALJS**ŪSIŅI. UZ PĒTERIEM UN LAIDENI**

Izskaidrot to ar dainu pālīdzību
atšķirība.

Uz Jāņiem

Sīki izpētīt Jāņu norises.

Jāņu norises – sagaidīšana,
Jāņu naktis, Saules sagaidīšana,
izvadišana.
Pēterdiena.

2

2

1

Laidene

Laimē - Dieva liktens izpausme,

Laimē - laidēja.

Laidenes diena.

1

2

7. klase

SEPTEMBRIS

Jāņu diena

NO VASARAS UZ RUDENI

Pagājušo svinību izvērtējums.

Laidene

Pagājušo svinību izvērtējums.
Izprast Diēva liktens
izpausmes.

MILĒLI-APJUMĪBAS

mūsdienās.

Gatavošanās svētkam.

DIEVAINES - VEĻU LAIKS

Attieksme pret veciņu cilvēkiem.

Vēlu laiks

OKTOBRIS

Cilvēka mūžs
Vedības. Līgavas lūkpšana,
zagšana, pirkšana, precības un
derības.

Ieskats vedību norisē.

Filma "Kāzas Alsunga", "Dzīvīte".

Mārtiņi

Apkūlību svinēšana. Mārtiņu svīnī-
bas mūsdienās.

Zināt vēdību galvenās un stāv-
daļas (norises).

1	2	3
NOVEMBRIS	MĀRTINI. VAKAREŠANA.	
Mārtipi	Gatavošanās svinībām.	
Vakarēšana	Pūrs , tā darināšana, veltišana un paštikumi	Izskaidrot pūra nozīmi. Izvērtēt savus tikumus, uzrakstīt domākstu "Balta nāca tautu meita".
	Jaunes meitas un sievess tikumi Darbīgums- laiskums, daiļums - neglītums	
DECEMBRS	UZ ZIEMASSVĒTKIEM	Izveidot Ziemassvētku ēdienskartī ^{CIS} Edienu simboliskā nozīme Telpu rotājumi, maskas Gatavošanās svinībām. Ziemassvētki citās tautās.
		Izpētīt, kā Ziemassvētkus ^{AG} svīn citās valstīs.
JANVĀRIS	UZ METEYNIEM	
	Ziemassvētki	Zināt Gregorijā kalendāra rāšanas vēsturi; Mūsdienu mēnešu nosaukumu skaidro- jumu.
	Gadskārta	Latvisiešu senās laiku skaitīša- ns sistēmas salīdzinājums ar Gregorijā kalendāru.
	Skaņu valoda	Jauno laiku kalendāra daīnās Dabas skāges, balses un skaņu rīki
		Prast noteikt putnu balsis, atdarināt dabas skaņas.

1

FEbruĀRIS

Meteopi

Meteopi svinības mūsdienās.
Gatavošanās svinībām.

Tēlotājreksts

Dieva, Māras, Laimas krusti
un zīmes.
Debess spīdekļu zīmes.

Pra st šīs zīmes saskatīt mākslos
un arī pāšam uzzīmēt.

MARTS

Vide. Sēta.

Kurzemes, Zemgales sēta
Istaba iekārtojums.

Ekskursija uz Brīvdabas muzeju.

Sava novada tautastārpas sīkāka
izpēte

Lieldienu svinības mūsdienās.
Gatavošanās svinībām.

Pazīt un raksturot savā novada
tautastārpus.

APRILIS

Apkārtnes mācība

Novada vietvārdū, dainu, teiku
un pasaiku kārtotēkas izveide

Izpētīt novada daimes, teikas,
pasaikas, apzināt teicējus.

2

METENI. PELNU DIENA.

3

LIELDIENA. SAULES GAIĐĪŠANA

Vide. Sēta.
Istaba iekārtojums.

Ekskursija uz Brīvdabas muzeju.

Sava novada tautastārpas sīkāka
izpēte

Lieldienu svinības mūsdienās.
Gatavošanās svinībām.

SULJ UN PUTNU MĒNESSIS

1	Putni	Putni daihās. Putnu pažīšana. Latviešu nacionālais putns	Zināt un pazīt mūsu nacionālo putnu.
2	Ekskursija	Ekskursija uz Dainu kalnu Turaidā	Gūt iestātu Jēkabu un Annas dievas norisēs.
3	MAIJS	ŪSIŅI. JĒKABI. RUDENĀJI. ANNAS Ūsiņu svinības mūsdienās. Gatavošanās svinībām.	Jēkabi, Rudenāji. Annas.

1

SEPTEMBRIS

No vasaras

Mīkeli - Apjumības

NO VASARAS UZ RUDENI

Jēkabu, Rudenāju svinības mūsdienās

Gatavošanās svinībām.

8. klase

2

3

Oīlvēkā mūžs

Vēlu laiks

OCTOBRIS

Oīlvēkā mūžs

DIEVAINES - VĒLU LAIKS

Mūžs - aizmūžs

NOVEMBRIS

Mārtiņi
Mārtiņu

Gatavošanās svinībām.
Mārtiņi citās tautās.

MĀRTIŅI. VAKAREŠANA

Izpētīt savu dzimta s koku.

Izpētīt Mārtiņu atzīmēšanu citās zemēs.

2

VakarēšanaPīšana, zemes apstrādāšana
dravniecība

un

tikumi
Maize, maize cēpšanas rituāls
Ekskursija uz ceptuvi.Pasakas, sakāmvārdi, parunas
par tikumiem.**Puišu tikumi**Zināt svarīgākos puišu tikumus,
solidzināt tos ar mūsdienām.**DECEMBRIS****Ziemassvētkos**Dievs pēdīzīma
Dievs pīšības, zīmeMitoloģija un dievestība
Gatavošanās Ziemassvētkiem
jēdziena atšķirību.**JANVĀRIS****Latviskā dievestība**

Dievturība

Dievestības vēsture
E.Brastiņa dzīve un darbs.
Dievturības pamatuzīpas.

Daudzinājuma turēšana.

Pirts un rīja
VideAr dainām pamatot pirts nozīmi,
bērnam piedzīmstot

1	FEbruĀRIS	MEITENI. PEINU DIENAS	Pazīt Stāmerienas vilaini.
2	METEPI	Gatavošanās svinībām.	Izpētīt Lieļvārdes jostu.
3	TĒLOTĀJRAKSTI	Dabas, tēlojuma zīmes. Raksta sacerējums – uzbūve un sastāvdalju attiecības, sacerējuma veidi.	Iepazīt dāžādās dziedāšanas manières.
MARTS	LIELDIENA. SAULES GAIDIŠANA.	Zīmīgākie raksti segenēs un jostās.	SULU UN PUTNU MĒNESSIS
APGĒRBAS	Lielvārdes josta	Dziедājuma veidi: dziesmas un balsis, gaviles, ūvinājumi	Pavasarīs
SKĀPU VALODA	Lieliņa	Gatavošanās svinībām.	dainās
LIELDIENA	APRĪLIS	SULU UN PUTNU MĒNESSIS	Lieldiennes un Ziemsvētku atšķirības no kristīgiem svētkiem
			Pamatot Lieldiennes un Ziemassvētku tautiskās un kristīgas trādīcijas atšķirību.

3

2

1

Dzīvnieku, zivju un kukaiņu simbolika.

Ekskursija uz Līgo parku Ulbrokā.

MAIJS

Ūsiņi

Uz Mārām

ŪSIŅI. UZ MĀRĀM.

Gatavošanās svinībām.

Izskaidrot Māras - Dieva vielliskās

izpausmes daudzveidību.

Māra-Dieva vieliņķa izpausme.

Mātes. Māras piederumi un zīmes.

Māras dienas norises.

Mīelasts, jaunā maize.

Zināt Mārai raksturīgās zīmes,

Māras diens norises.

	1	2	3
<u>9.klase</u>			
SEPTEMBRIS	NO VASARAS UZ RUDENI		
Māras diena	Māras dienas svētnību izvērtējums. Latviskā Māra un kristīgā sv.Marija	Pienādīt atšķirību starp latvisko Māru un kristīgo Mariju.	
Mīķeli-Apjumības	Gatavošanās svētnībām	DIEVAINES- VĒLU LAIKS	Jāizskaidro jēdzijens "dāsseli". Jāgūst īss ieskaņs.
Vēlu laiks	Dvēsele. Atkal iemīesošanās.		
OKTOBRIS	Oīlvēka mūžs	Par dzīves jēgu dainās un mūslaikos.	Saskatīt dzīves jēgu dainās, meklēt to arī citos pasaules kultūru avotos.
NOVEMBRIS	Mārtini	Par domu, Dieva padomu dainās un mūslaikos.	MĀRTINI. VAKAREŠANA Gatavošanās svētnībām

1

Vakarēšana

Cilvēka vajadzību piramīda.

Tikums – viena no garīgām vajadzībām. vajadzības, tās nosaukt.

Tikums – Laijmes garantētājs
Virišķības tikumi.

Tikums tautiskajā mantojumā un
kristietibā
Virišķības tikumi.
Prast salīdzināt tikumu tautis-
kajā mantojumā ar tikumu kristietibā.

DECEMBRIS

Latviskā dievītība
un pasaules religijas
izpratnes atšķirības.

Budisms, induisms, musulmāni sm

Gūt īsu leskotu pasaules dieve stī-
bās, skatot tās saistē ar lāvis-
ko Dieva izpratni.

Ziemassvētki

JANVĀRIS

Cilvēks un daba

Iekļaušanās dabā un dabas ritmos.
Tā saistība ar latvisko gadskār-
tu.
Attieksme pret dzīvo un nedzīvo.

Attīstības likums
Dod, Dieviņ', kālnā kāpt.

Pasaules pārreizējais stāvoklis.

2

Apzināties galvenās cilvēka

Tikums – viena no garīgām vajadzībām. vajadzības, tās nosaukt.

Tikums – Laijmes garantētājs
Virišķības tikumi.

Tikums tautiskajā mantojumā un
kristietibā
Virišķības tikumi.
Prast salīdzināt tikumu tautis-
kajā mantojumā ar tikumu kristietibā.

UZ ZIEMASSVĒTKIEM

Latviskās un kristīgās Dieva

izpratnes atšķirības.

Budisms, induisms, musulmāni sm

Gūt īsu leskotu pasaules dieve stī-
bās, skatot tās saistē ar lāvis-
ko Dieva izpratni.

Gatavošanās Ziemassvētkiem.

UZ METENIEM

Prast raksturot mūsu tautas
attieksmi pret dabu, pamatojot
to ar dainām un dzīvi sašķapa ar
gadskārtas ritmu.

Attieksme pret dzīvo un nedzīvo.

42.
Pasaules pārreizējais stāvoklis.

3

3

Nezināšana – galvenais cilvēka ienaidnieks
un ciešanu cēlonis

FEbruĀRIS

Meteori

Latviskā dievestība

Gatavošanās Meteoriem
Latviskā dievestība šodien –
tautiskajās izpausmēs, dievture
darbībā.

Skapu valoda

Senie mūzikas instrumenti.

MARTS

Tērvzemes millestība

Pamatvilcienos raksture
dievturību – tās vēsturi,
pamatatzīpas, kopējus.

Lieldiena. Saules gaidīšana

Tērvzeme un Māra

Viesošanās tautastērpu klētī.

Lieldiena.

Gatavošanās Lieldienām.

APRILIS

Baltijas tautiskā
vēsture

Sulu un putnu mēnesis

Indoeiropiešu pirmdzimtene
un izplatīšanās ceļi.

Orientēties literatūrā par
mūsu tautas seņvēsturi.

1

2

3

Senās Eiropas un Indoēriopiskās
kultūras mijiedarbība un saplū-
šana Baltijā.

Baltu zemju un kultūras veidošanās.
Kopīgais un atšķirīgais baltu tautām.

MAIJS

Ūsiņi

Gatavošanās Ūsiņiem.
Uguns simboliskā nozīme.
Atkārtojums.

Apjaust mūsu kultūras senumu un
vērtību citu zemju kultūrvīdu.

Latvijas novadu mantojuma dažādi-
bu skaidrot vēsturieskā skatījumā.

ŪSINI. UZ VASARU

PROGRAMMA 10. -12.KLASEI

10.klase

Temats	Temata saturs	Zināšanas, pētījumi
1	Tautisko īpatnību krātuve	Izpētīt jēdziena "tautisks" etimoloģiju
2	Jēdziena "tautisks" evolūcija gadsimtu gaitā.	Galdzināt kopējo un atšķirīgo dažādu ideju tautu folklorā (pasa kās, dziesmās u.c.)
3	Latviskais un cittautu	Izprast laika un telpas uztveres atšķirību senajā un mūsdienu pasaulei
4	Dzīves satvars	Laiks un telpa senajos priekšstatos. Latviešu gads un gads-kārtā senās indoeiropiešu laika skeitišanas ielogā. Jēdzienu "nedēļa" un "gads" vēsturiskā attīstība. Laika skaitīšana pie citām tautām.

1	2	3
Vērtību skala	Harmoniska, samēriga saistība ar dzīvības energiju un spēku, dišharmoniskā – ar energijas zudumu un nespēku. Senais priekšstatts par ētisko kā derīgo.	Apjaust simetrijas un assimetrijas principu pielietojumu folkloriskajā pasaules uztverē. Izanālizēt jēdzienu "labš", "dzelš", "tikls", "cēls" utml.nozīmes attīstābu pēc K.Karuļa "Latviešu etimoloģijas vārdnīcas".
Pasaulli raksturojošie kodi	Krāsu – skaitļu – metālu simboli – ka latviešu folklorā. Skaitām – pantipi	Skaitļu un krāsu, metālu atšķirīgais lietojums folklorā un mūsdienās. Kas no sebās uztveres saglabājis vēl šodien (laiinīgie un neliainīgie skaitļi utml.)
Cilvēks un apkārtējā pasaule	Putni – dzīvnieki – rāpuļi – ziņvis – kukaiņi latviešu folklorā. Kokai un augi. Totēmisms jēdziens.	Izprast ciešo saistību starp cilvēkiem un zvēriem utml. senatnē.
Dzīves godi	Krustības – kāzas – bēres, iniciācija jeb ievētišana – būtisks senlaiku cilvēka dzīves brīdis.	Analizēt pasakas un tautasdziesmas, kurās atspoguļojas dažādie iniciāciju veidi.

	11. klase	Upuris-zieds-dāvana	Sēnās ziedošanas, upurēšanas jēga. Kādām dievībām un ko ziēdoja, upurēja.	Apskātīt jēdzienu "zieds", "upuris", "dāvana" etimoloģiju. Noskaidrot, kāds sakars starp mūsdienu un seno apdāvināšanu.
1	Dzīvība-nāve- atdzīm- šana	Dzīves ciklis kā izpratne latviešu folklorā. Dzīsele, augums, velis.	Dzīves cikliskā izpratne latviešu rādniecības skaidro- jums. "Nāve", "dvēsele", "velis", "augums" etimoloģiski is skaidro- jums.	Pārrunāt maskošanās tradīcijas nozīmi senāk un tagad.
2	Maskas un maskošanās	Masku un maskošanās senā nozīme. Maskošanās laiki Biežāk lietotās maskas pie latviešiem.		Latīma-Dēkla-Kārta. Laimē-Nelaine. Priekšstatts par vienu, divām un trim liktspēdievībām latviešiem Likteņa kāršana, lemšana, lik- šana.
3				

1	Debesu un zemes dievības	Dievs - Pērkons - Mēness - Auseklis
2		Dieva dēli un Saules meitas; Māra
3		Velns - Jumis. Dievību funkcijas.
- Izveidot prieķstatu par dievību galvenajām funkcijām se nācē.

Radu kopība 12.klase	Senā rādniecība dainu atspulgā. Lielās seimes jēdzieni. Tuvāki e un tālākie radi: īstenieki un nomali eši/nozarieši. Bāleliņi un māsas. Ornamentika	Pārrunāt rādniecības nozīmi senāk un tagad. Ornamenta simboliskā būtība. Raksti novādu tautu tērpos. Latviešu un ciņu tautu mežglu raksti. Dainas par dziesmu tīšanu kamolā. Baltu cēlš	Veikt pētījumu par kādu no latviešu ornamenta zīmēm. Izvēlēties analīzei kādas no latviski tulkošām kaimiņu tautu pasaķām un tautasdziesmām. Kopīgais un atšķirīgais Baltijas tautu pasaules uzskaņas agrāk un tagad. Indoeiro pieš cēlš	"Mitologijas enciklopēdijā" izlasīt par grieķu, indiešu vai kādas citas sindoeiro pieš tautas mitoloģiju. Sakars starp latviešu Dievu un grieķu Zevu, latviešu Māru un grieķu Dēmetru, latviešu Dieva dēliem un grieķu Dioskūriem, latviešu Saules meitām un grieķu Persefoni. Senais latviešu un indiešu garīgās kultūras sekars.
2	1			

1	2	3
Gari tad un tagad	Naudas, mantas pūķi. Dažādas mātes (Vējš, Jūras, Meža, Uguns utml.) Lietuvēns. Lauma. Spoki un vadatāji senāk un tagad.	Izzināt garu funkcijas senā un mūsdienu cilvēka dzīvē. NLO un to iespējamais saķars ar seno garu tūcību.
Mītas un ūods ena	Dažādie mītu veidi: kosmogoniskie, antropogoniskie, etiologiskie u.c. Mītiskā un vēsturiskā domāšana, tās atšķirības. Mūsdienu mīti. Mīti un senā religija.	Izlasīt par mitiem "Mitolozijas enciklopēdija" Kolektīvi pārrunāt izlaisti.

GALVENIE AVOTI:

Latviešu tautasdziesmas. - l. - 6. sēj., R., 1979 - 1993.

Latvju dainas. K. Barona sakārt. - l.-6. sēj., Jelgava - Pēterburga,
1894 - 1915.

Latviešu tautas teikas. Izcelšanās teikas. - R., 1991.

Latviešu tautas teikas. Vēsturiskās teikas. - R., 1988.

Teikas par Dievu. - R., 1929.

Džūkstes pasakas. - R., 1980.

Latviešu pasakas un teikas'. P. Šmita sakārt. - l. - 15. sēj.,
R., 1925 - 1937.

Latviešu tautas ticējumi. - l. - 4. sēj., R., 1940 - 1941.
(faksimils izd. 1991).

Latviešu bērnu folklorā. - R., 1973 (un jaun. izdev.).

Latviešu tautas mīklas. - R., 1994.

Indriķa hronika. - R., 1993.

Lībiešu tautasdziesmas. - R., 1980.

A. Jakobsons. Mēris ar koka kāju. Igaunu tautas pasakas un
teikas. - R., 1968.

R. Zariņš. Latvju raksti. I-III.

Kanteletara jeb somu tautas senās dziesmas un balādes. - R., 1993.

SKOLOTĀJIEM IETEICAMĀ PAPILDLITERATŪRA:

GRĀMATAS

- H.Biezais. Gaismas dievs seno latviešu religijā. - R., 1994.
- A.Brastiņš. Māte Māra. - Klīvlenda, 1967.
- M.Eliade. Mīts par mūžīgo atgriešanos.- R., 1995.
- Garā pupa. "Žalkša raksti". - R., 1990.
- M.Gimbutas. Balti aizvēsturiskajos laikos. Etnogenze, materiālā kultūra un mitologija. - R., 1994.
- M. un M.Grīni. Latviešu gads, gadskārta un godi. - R., 1992.
- V.Ivanovs. Pāris un nepāris. - R., 1990.
- O.Līdeks. Latviešu svētki. Latviešu svinamās dienas. - R., 1991.
- I.Loze. Akmens laikmeta māksla Austrumbaltijā, - R., 1983.
- I.Loze. Lubānas klāni aicina. - Rēzekne, 1994.
- V.Muktupāvels. Dindaru, dandaru. Latviešu rotaļas un spēles.
R., 1989.
- Latviešu folklorā. Tradicionālais un mainīgais. - R., 1992.
- V.Sedovs. Balti senatnē. - R., 1992.
- B.Senkēviča. Jāņi – vasaras saulgrieži. - R., 1992.
- E.Siliņa. Latviešu deja. - R., 1939.
- A.Spekke. Latvieši un Livonija 16.gs. - R., 1995.
- K.Straubergs. Latviešu tautas paražas. - R., 1944 (faksimils izd.
1991).
- K.Straubergs. Pār deviņi novadiņi. - R., 1995.
- H.Tihovskis. Kāzu paražas Latgalē. - R., 1993.
- J.Urtāns . Latvijas senās svētnīcas. - R., 1993.
- V.Vīķe-Freiberga. Dzintara kalnā. Monreāla, 1989.
- E.Kivicka, A.Karnups. Novadu tērpi. - R., 1938.
- G.Ianova, I.Madre. Jostu raksti. - R., 1968.
- Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā. - R., 1993.
- M. un M.Grīni. Latviešu lietiskā daiļradē, LDS. ASV, 1990.
- A.Brastiņš. Saules teiksma. Klīvlenda, 1977.

- J.Ošs, J.Rinks, J.Slavietis.Rotaļnieks. - R., 1993.
- S. K. Čaterdzi. Balti un ārieši. - R., 1990.
- E.Brastiņš. Tautai. Dievam.Tēvzemei. - R., 1993.
- E.Brastiņš. Latvju tikumu dziesmas. - ASV, 1976.
- E.Brastiņš. Dievdziesmas. - ASV, 1970.
- M.Mellēna, V.Muktupāvels, E.Spičs, I.Irbe. Gadskārtu grāmata. ^x
- Laikraksta latvietībai "Labietis" rakstu izlase. ^x
- Tautasdziesmu apceru izlase skolai. ^x
- Nāc, Dieviņ, līdz ar mani. Tautasdziesmas par Dievu. Sastādījusi E.Kokare. R., 1995.
- M.Mellēna, V.Muktupāvels, E.Spičs. Ziemas grāmata. R., 1991.
- M.Mellēna, V.Muktupāvels, E.Spičs. Pavasara grāmata. R., 1992.
- M.Mellēna, V.Muktupāvels, E.Spičs. Rudens grāmata. R., 1991.
- M.Mellēna, V.Muktupāvels, E.Spičs. Vasaras grāmata. R., 1993.
- M.Mellēna, I.Irbe. Ziemas spēles. R., 1994.
- M.Mellēna, I.Irbe. Rudens spēles. R., 1994.
- M.Mellēna, I.Irbe. Pavasara spēles. R., 1994.
- Tautasdziesmu vācelīte. Sastādījis E.Siliņš. R., 1990.
- Ilma Grauzdiņa. Latviešu tautas dziesma tautā. R., 1994.
(Mācību materiāls mūzikas skolu mūzikas literatūras kursam).
- G.Austrums. Tautas senās godu un audzināšanas tradīcijas. - R., 1993.
- Suitu pūrs. R., 1991.
- Lībieši. - R., 1994.
- Archīvs. Raksti par latviskām problēmām.Folklora.- 22.sēj., Melburna, 1982.
- V.Klētnieks. Senču raksti. 1. - 3. sēj., R., 1990.

---

^x

Sagatavotas izdošanai.

VĀRDNĪCAS

- Mitologijas enciklopēdija, - 1. - 2. sēj., R., 1993 - 1994.
- Herdera vārdnīca. Simboli. - R., 1993.
- K.Karulis. Latviešu etimologijas vārdnīca. - 1. - 2. sēj., R., 1992.

RAKSTI

J.A.Jansons. Latviešu masku kultūrvēsturiskā nozīme//
Kentaurs, 1995, Nr.9.

J.Kursīte. Ieskats latviešu mītisko dainu poētikā//
Grāmata, 1992, Nr.4.

K.Straubergs. Latviešu tautas ticējumi par mirušajiem//
Grāmata, 1990, Nr.3.

I.Tāle. Bērns latviešu folklorā// Karogs, 1995, Nr.6.

VADLĪNIJAS:

Tautiskais mantojums aptver visdažādāko, kā vārdā, dejā, dziesmā, ornamentā, tā paražās, ticējumos ietvert o seno pasaules uzskatu. Tā nav norobežošanās šaurā ielokā, tieši otrādi - latviskās savdabības iekonturējums Baltijas kaimiņtautu (lībiešu, igaunu, lietuviešu, somu, skandināvu u.c.), baltu kā tādu (latvieši - lietuvieši - prūsi) un plašāk - indoeiropiešu kultūras kontekstā. Tautiskā mantojuma spguve ietver kā pagātnes garīgo vērtību izziņu, tā salīdzinājumu ar mūsdienu vērtību skalu.

Tautiskā mantojuma izziņu veido sekojošas vadlīnijas:

- 1) Ģimene - lielā saime - tauta - kaimiņtautas - radu tautas; Mājas - novads - tēvzeme.
- 2) Cilvēks gadskārtas ritumā.
- 3) Cilvēks un daba. Koku, augu, dzīvnieku, putnu simbolika.
- 4) Iniciācija (krustības - iesvētīšana pieaugušo kārtā - kāzas - bedības) kā senā cilvēka garīgās dzīves nozīmīgākie krustpunktī.
- 5) Tikumiskā kategorijas vēsturiskā attīstība gadsimtu gaitā.
- 6) Dievības un gari senāk un tagad. Dievturība un kristietība.

Tautiskā mantojuma uzkrātās vērtība apgūstamas dažādos veidos: ar vārda, dziesmas, dejas un rotaļas, rakstu zīmju (ornamenta), arī ar praktiskās izziņas darbības (dažādu senu amata prasmju pamatu apgūšana, arheologisko izrakumu specifikas iepazīšana, novada folkloras liecību vākšana, patstāvīgu pētījumu rakstišana u.c.) palīdzību.

Tautiskā mantojuma apguve ir viens no nozīmīgākajiem veidiem, kā skolēns iegūst vēsturiskuma apziņu, saprot, ka daudz kam no tā, kas aktuāls šodien, saknes ietiecas un meklējams tālā pagātnē.

Tautiskais mantojums ir pamats nacionālās identitātes veidošanai un saglabāšanai, tautas kultūrmantojuma savdabības apzināšanai un novērtēšanai.